

*”Garnisonsminnen berättar 25” handlar om
Det militära Drottningholm
Författare av Thomas Roth*

”Det militära Drottningholm” är ett kapitel i boken *Drottningholms slott. Bd 2, från Gustav III till Carl XVI Gustaf.*

DET MILITÄRA DROTTNINGHOLM

Inledning

Att monarker följts av livvakter, att kungliga slott vaktats av soldater och att statsceremonier ofta haft och har en martialisk inramning torde inte vara någon nyhet. Den militära närvaron i och kring de kungliga residensen har framstått som något naturligt. Drottningholm har dock i högre grad än de flesta andra kungliga slott varit en plats för militär verksamhet, i flera fall utan omedelbar koppling till kungahuset. Det är om det militära livet på och vid Drottningholm som denna skrift handlar om.

Med utgångspunkt från de kungliga gemaken på Slottet kan den militära närvaron beskrivas som ett antal cirklar runt och på olika avstånd från huvudbyggnaden. Ju längre bort från slottet dessa cirklar beskriver sina banor, desto mer perifer blir den militära kopplingen och närvaron i förhållande till monarken och kungahuset. Den innersta cirkeln representeras av drabantsalarna. Om begreppet drabantsal tolkas bokstavligt, innebär det ett uppehållsrum för den kungliga livvakten, drabanterna, som var monarkens närmaste skydd. Det kan dock ifrågasättas om de fyra drabantsalarna på Drottningholm, till skillnad från drabantsalarna på Stockholms Slott, verkligen har haft denna bokstavligen funktion. Sannolikt har drabantsalarna på Drottningholm snarare haft funktionen av mottagningsrum eller plats för ceremonier, trots att salarna givits en starkt militär anstrykning med officersporträtt och militärt betonade inredningsdetaljer.

Nästa cirkel utgörs av vaktposterna vid ingångarna till Slottet. Dessa hade både en ceremoniell uppgift som s.k. honnörsposter och en högst praktisk funktion då det gällde att hindra ovälkomna besökare att ta sig in. Den därpå följande cirkeln utgörs av de olika vaktbyggnaderna, förläggningar för de vaktgivande förbanden, i cirkeln därefter ingår kaserner, ridhus och stallar som byggdes på Drottningholm till en början med koppling till skyddet av majestätet men som sedan kom att utnyttjas för att kronan disponerade markanläggningar där. Den yttersta cirkeln består av de marker som tillhörde Drottningholms kungsgård och som användes som militära övningsområden, utan något direkt anknytning till slottet.

Drabanter, gardister, båtsmän och indelta soldater

Livdrabanter 1779. Foto C G Roos

Närmast monarkens person fanns som sagt i regel drabanterna. Dessa omtalas för första gången i 1539 års hovordning, de skulle "öppna och sluta tåget" då hertigarna Erik och Johan förflyttade sig utanför Stockholms Slott. Under Vasaättens tid hade ofta varje kunglig person sina egna drabanter. Under Karl IX:s tid hölls vid konungens bord utspisning för bortåt 120 drabanter och under Gustav II Adolf utgjorde Kunglig Majestäts drabanter en organiserad kår om 200 man vari ingick både ryttare och fotfolk. Karl XI organiserade sex korpralskap, sammanlagt mer än 200 beridna drabanter. De likställdes med vanliga ryttare och kallades "K. M:ts garde du corps och drabanter till häst". Kåren var underställd chefen för Livgardet och var sammankopplad med gardet. Karl XII ombildade år 1700 denna kår så att den kom att utgöras av enbart officerare, 200 löjtnanter och fänrikar från rikets alla regementen. De omgav kungen på slagfältet som livvakter och som ordonnanser men utgjorde också en officersreserv. Kapten för kåren var kungen själv, under honom fördes befälet av en kaptenlöjtnant som hade generalmajors rang.

Under frihetstiden blev namnet livdrabanter officiellt och Livdrabantkåren till häst fördelades på sex korpralskap om 25-30 man som i tur och ordning gjorde vaktjänst hos kungen. Kåren delades 1780 i fyra "kompanier" (Svea, Göta, Vendes och Finska), vart och ett under en kaptenlöjtnant. År 1790 inrättades även en livdrabantkår till häst för hertig Karl. Denna kår bestod av 30 man under en kaptenlöjtnant. Hertigens kår upplöstes vid hans trontillträde 1809 och Livdrabantkåren upplöstes år 1821. En del officerare överfördes till Livbeväringensregementet, som då uppsattes för att vapenöva

beväringen från Stockholms stad och län. Officerarna fortsatte dock att göra vakttjänst hos kungen till dess att regementet slutligen upphörde 1858.

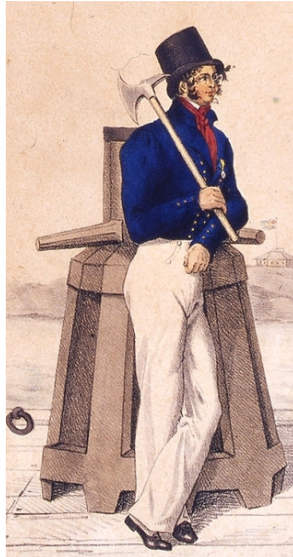
Livbevärringsregementet. Foto Digitalt museum respektive N. M. Lindh

Som ovan sagts är det osäkert i hur hög grad drabanterna verkligen tjänstgjorde i kungens omedelbara närhet när han vistades på Drottningholm. Säkert är dock att de utgjorde t. ex. Gustav III:s eskort under färden till och från Stockholm. Det tog i regel kungen 20 minuter att i sporrsträck färdas sträckan mellan slotten och han följdes då av en vakthavande officer samt två drabanter framför och sex bakom vagnen.

Det regemente som oftast förknippats med kungamakten är Livgardet, som från 1809 till år 2000 hette Svea livgarde. Förbandet leder sitt ursprung till 1521 och bar under 1500-, 1600-och 1700-talen olika namn, men Kungl Maj:ts Livgarde till fot var det namn som oftast användes. Regimentet var värvat, alltså i princip heltidstjänstgörande, till skillnad från huvuddelen av armén. Det var vanligen ett kompani ur Livgardet som ansvarade för den yttre vakttjänstgöringen vid Drottningholm, ett förhållande som fortfarande råder.

Trots att Livregementet till häst och dess efterföljare hade sitt stånd, d v s sitt förlägnings- och rekryteringsområde, i Uppland användes inte detta förband för tjänsten vid Drottningholms Slott. Livregementet räknades visserligen som det främsta kavalleriregementet, men det tillhörde de indelta förbanden och var därför mindre lämpat för ständigt tjänstgöring. Det kavalleriregemente som gjorde vakt- och eskorttjänst var det värvade regementet Livgardet till häst, som idag ingår i det sammanslagna förbandet Livgardet. Hästgardet hade satts upp 1770 under namnet Finska lätta dragonkåren, men överfördes till den västra riksdelen i samband med

Gustav III:s statsvälvning i augusti 1772. Visserligen kom man på grund av motvind ett par veckor för sent för att påverka utgången av företaget, men förbandet blev av kungen likväl upphöjt till gardesförband, som tack för den tilltänkta hjälpen. Regimentet kom i snabb följd att kallas Lätta dragonerna av livgardet, Lätta dragonkåren av Konungens Liv- och hustrupper, Livhusarregementet och Lätta livdragonregementet tills namnet Livgardet till häst fastställdes 1806. På grund av att förbandet turades om med Livdrabantkåren att eskortera den kungliga familjen, kom någon av Hästgardets skvadroner att befinna sig på Drottningholm under ganska långa perioder.

Båtsman 1824. Foto Digitalt museum

En annan kategori krigsmän som fram till byggandet av broförbindelserna över Kärsön 1787 tillhörde det militära livet på Drottningholm var båtsmännen. Begreppet båtsman användes för det indelta manskap som var örlogsflottans stampersonal. Delar av kustlandskapen, liksom vissa hamnstäder, satte från indelningsverkets införande 1680 upp ett antal båtsmanskompanier som gjorde viss tjänstgöring även i fredstid. En del av dessa båtsmän inkallades för arbetade på Kungliga Hovjaktvarvet, beläget på Kungsholmen mellan nuvarande Västerbron och Stadshuset. Båtsmännen och deras officerare bemannade de fartyg från Hovjaktvarvet som användes för kommunikationerna mellan Drottningholm och huvudstaden.

Det förekom även att soldater ur de indelta regementena gjorde tjänst vid Drottningholm, men då oftast vid s.k. arbeidskommenderingar då delar av olika regementen kallades in för att utföra mer eller mindre civila arbetsuppgifter, främst byggnadsarbeten. I hur stor utsträckning detta

förekom under 1700-talet är oklart, men i september 1784 arbetade trupp ur Dalregementet vid Slottet, i maj 1798 arbetade 85 man ur Södermanlands regemente där och i december 1797 fanns där en kommendering om 80 man från Upplands regemente på plats.ⁱ En stor del av dessa arbeten var förknippade med Gustav III:s omgestaltning av slottsparken.ⁱⁱ Under perioden 1816-1828 utförde totalt 422 man ur Upplands och Södermanlands regementen arbeten vid Drottningholms, Ulriksdals och Haga Slott. Av dessa arbetade upplänningar på Drottningholm sommaren 1828. Vilka arbeten som utfördes på Drottningholm är oklart.

Corps de Garden

Som förläggning eller Corps de Garde för soldaterna uppfördes under åren 1752-1755 en av Carl Hårleman ritad tvåvåningsbyggnad vid strandkanten nordöst om Slottet. I byggnadens bottenvåning fanns förutom rum för manskapet, även rum för drabantofficerare, gardesofficerare, amiralitetsofficerare och båtsmän. Denna byggnad revs 1787 eftersom den skymde sikten mot Slottet från den nyuppförda bron till Kärsön. I stället byggde man ut stallbyggnaden som var belägen nästan mitt emot i det gamla Corps de Gardets plats. Stallet var ursprungligen uppfört 1737, även det efter Hårlemans ritningar och byggdes ut omkring 1770 efter ritningar av Carl Fredrik Adelcrantz.ⁱⁱⁱ

Den nya högvaktsbyggnaden som nu ytterligare förändrades, eventuellt efter ritningar av arkitekten Erik Palmstedt, hade i bottenvåningen rum för officerare och för de tjänstgörande soldaterna, på andra våningen fanns och finns fortfarande soldaternas förläggningsutrymmen. I ett stort logementsrum finns bevarat enkla träbritsar i två våningar med gevärsställ, som eventuellt kan utgöra del av inredningen från 1787. I byggnadens mellanvåning fanns bostadsrum för slottets åldfru och för slottsförvaltaren. Bostadsutrymmen fanns även i byggnadens vindsvåning.^{iv} I en plan för "underofficerares och båtsmäns Corps de Garde", postad till förste hovstallmästare Adolf Fredrik Munck som var ståthållare på Drottningholm 1785-91, framgår att logementet skulle vara avsett för båtsmännen. Det är dock mindre troligt att några båtsmän kom att använda lokalen, eftersom Gustav III efter brons tillkomst föredrog att färdas i häst och vagn mellan slottet och huvudstaden, en resa som vanligtvis företogs i galopp och tog 20 minuter.^v Att sovbritsarna försetts med gevärsståndare av järn pekar också på att det var gardessoldater som kom att använda förläggningen, eftersom gevär inte ingick i båtsmännens utrustning.

Vaktstyrkans storlek var naturligtvis beroende på om kungen vistades på slottet. Från hösten 1790 vet vi att vaktstyrkan, som vid detta tillfälle utgick

ut Lätta dragonkåren, totalt uppgick till en kapten, två subalternofficerare, fyra underofficerare och 50 dragoner.^{vi}

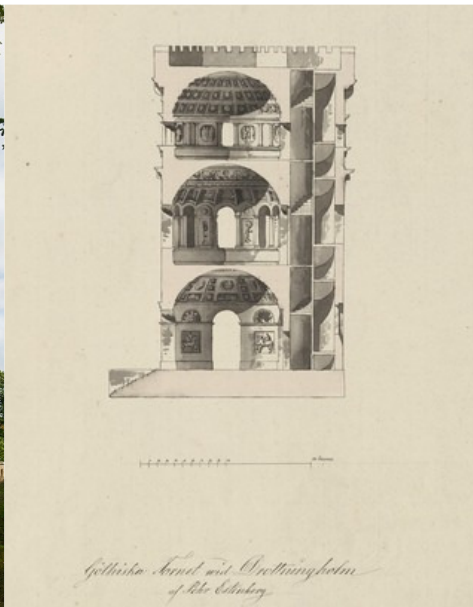
I Slottsparken på slänten nedanför Kina Slott uppfördes 1781 efter Adelcrantz' ritningar en vaktbyggnad, avsedd för Lätta dragonkåren.^{vii} Den timrade byggnaden uppfördes i två våningar och kläddes med plåt för att ge ett intryck av ett tält i romersk stil. Byggnaden innehåller två rum med hall och kök på bottenplanet och två rum med hall för befäl på det övre planet. Byggnaden har fönster endast åt baksidan. Troligen var byggnaden endast avsedd att användas då de kungliga vistades på Kina.

Den optiska telegrafen

Den svenska optiska telegrafens utveckling hade en mycket stark koppling till krigsväsendet och telegrafverkets föregångare räknades delvis som en militär institution. Den första telegrafiska trafiken i Sverige utfördes mellan Drottningholm och Stockholm av kanslirådet A. N. Edelcrantz. Han använde fransmannen Chappers system, med ett antal skärmar eller luckor på höga master och den 31 oktober 1794 gjordes det första försöket. En semaformast hade uppförts på taket på Stockholms Slott och en i Götiska tornet.

Götiska tornet, foto ArildV

Deprez skiss, foto Wikipedia

Eftersom sikten inte var fri mellan dessa bägge punkter, hade en repeteringsstation etablerats på Traneberget vid nuvarande Alviks tunnelbanestation. Regenten hertig Karl sände från Götiska Tornet åtta meddelanden med ett antal frågor till greve Jacob De la Gardie, som befann sig på Slottet i Stockholm. Inalles utväxlades 16 meddelanden på en tid av

en timma och 26 minuter. På Gustaf IV Adolfs födelsedag den 1 november sändes Sveriges första hyllningstelegram till den sextonårige kungen på Drottningholm. Det lød:

”Att hälsningen av Svea folk
Vars kärlek gör sin konung ära
Idag fram till hans hjärta bära
Skall helga denna nya tolk”

Försöken utföll tydligen till belåtenhet, för en vecka senare fattades beslut om att Kanslikollegium skulle utreda frågan om en telegrafinrättning för hela riket. Telegrafinrättningen mellan Drottningholm och Stockholm blev tydligen inte permanent, men användes vid några tillfällen under 1795. Den tycks ha tagits ned omkring år 1800.^{viii}

”Konungens egen Grenadier bataillon” och Stora Kasern

Det var inte enbart förbanden ur liv- och hustrupperna som tjänstgjorde på Drottningholm. Ett av den svenska arméns mest kortlivade förband skapades enkom för vaktjänst därstädes, vilket kan ses som ett utslag av Gustav IV Adolfs stora intresse för militära detaljer. Den 26 september 1796 undertecknade den nyss myndigförklarade kungen en order till tjänstgörande generaladjutanten ur Armén, vari han beordrade uppsättandet av en särskild bataljon som skulle svara för vakthållningen på Drottningholm. Anledningen till detta var att kungen ville bespara gardesregementena den belastning som vakttjänsten och framför allt marscherna till och från Drottningholm innebar. Bataljonen skulle rekryteras genom att tretton indelta infanteriregementen skulle avdela 18 eller 19 man vardera. Dessa skulle utgöras av ”det längsta, wackraste och hurtigaste manskapet”. Sammanlagt skulle bataljonen uppgå till 250 soldater och korpraler samt tretton officerare, som kungen själv skulle välja ut.

Bataljonen skulle indelas i tre kompanier. Samtliga kostnader för bataljonen skulle kungen själv stå för och kungen förbehöll sig också chefskapet över bataljonen.

Uppsättandet av denna trupp tycks ha väckt uppseende inom landet. Rikets finanser var ännu hårt belastade av skulderna för Gustav III:s ryska krig och svår missväxt rådde sedan ett par år. Att generaladjutanten Mörner, kungens uppfostrare och gode vän, använt frasen ”till konungens eget nöje” i skrivelsen till de tretton infanteriregementena, klingade sarkastiskt. Den politiskt starkt censurerade stockholmspressen omnämnde inte det nya förbandet med ett ord, men den allmänna meningen kan avläsas i tidens memoarer och dagböcker. Hertiginnan Hedvig Elisabet Charlotta, som inte älskade sin makes brorsbarn kungen, skriver i sin dagbok hur man förundrades över att kungen tydligen avsåg att för egna medel skaffa sig ett

privatgarde. ”Men kungen älskar ju allt militärt” antecknade hertiginnan syrligt.

De till Drottningholm kommenderade kontingenterna inträffade punktligt från sina hemorter den 25 oktober, i enlighet med kungens order. Styrkan utökades snart med en profoss och tolv trumslagare, eller tillsammans 249 korpraler och meniga, en profoss och tolv underofficerare.

Till de ovannämnda kom de tretton officerarna. Då rullor och andra förteckningar över förbandet i stort sett saknas, har bara namnen på nio av dem påträffats. En av dessa är kaptenen Wulf vid Konungens eget värvade regemente, som vid denna tid var förlagt till Landskrona.

Att Wulffs och ett par fänrikars namn blivit kända, har vi att tacka ett stöldmål, som avhandlades inför Slotts-rätten i Drottningholm, den särskilda domstol som hade att döma bl. a. i brottmål begångna vid de kungliga slotten. Kapten Wulff stod som målsägare och ett antal fänrikar hade kallats som vittnen. Kaptenens upppassare Johan Eklund hade nämligen brutit upp ett schatull som tillhörde hans husbonde och därur tillgripit 25 riksdaler riksgälds, som han festat upp i Stockholm tillsammans med en piga. Straffet blev 40 par spö, ”uppenbar kyrkoplikt” (skamstock) samt tolv dagars fängelse på vatten och bröd, överraskande lindrigt med tanke på tidens straffutmättningsprinciper.

Tack vare inbrottet i kapten Wulffs schatull är det möjligt att ange, var den svaga bataljonen inkvarterades. Schatullet uppbröts nämligen ”i kapten Wulffs rum i bataljonens kasern här på Malmen”.^{ix} Var någonstans på Malmen låg då denna kasern? På en av Fortifikationen upprättad karta, daterad till 1790-talets mitt,^x är en kasernbyggnad utritad vid Långa Radens västligaste del, en plats som på Köckeritz karta över Malmen 1783 är obebyggd. Byggnaden nämns i handlingarna första gången 1789 och måste alltså vara uppförd mellan dessa år.^{xi} I samma handling talas om inkvartering för officerare även i Canton, Kavaljersbygganden och i Hertigarnas stall. Då det uttryckligen talas om en kasern kan det knappast vara Corps de Gardet som åsyftas. Några ritningar eller andra handlingar rörande kasernen har inte kunnat påträffas och mycket få avbildningar, bl.a. ett fotografi från 1895, finns bevarade.

Kasernbyggnaden, senare kallad Stora Kasernen, var en tvåvåningsbyggnad med en mansardvåning med sex vindskupor på framsidan. På framsidan mot vägen fanns två ingångar och på baksidan en. Taket var av tegel och skorstenarna var fem till antalet. Bottenvåningen beskrivs ha innehållit två stora salar som förläggning åt manskapet samt i väster kök med matsal.

Mellanvåningen innehöll bostadsrum för officerare och underofficerare med matsal vid västra gaveln. I ovanvåningen fanns en lektionssal, förrådsutrymmen och en arrest.^{xii} Av 1815 års karta att döma bör Stora Kasern varit 15-18 meter bred och c:a 40 meter lång. Kasernen revs 1910.^{xiii}

För att återgå till grenadjärbataljonen så var dess uniformering särskilt anmärkningsvärd. Snittet på den ganska korta mörkblå uniformsjackan var relativt modernt och förebådade en ny uniformstyp. Den höga mössan var av tagel eller björnskin, men bröstrevärerna var röda med gult foder, kragen var gul fodrad med rött, liksom ärmarnas uppslag. Kungen hade alltså i egenskap av arvinge till den danska kronan, vilket också framgår av hans och hans moders fullständiga titlar, använt det tidigare danska hertigdömet Oldenburgs färger, rött och gult. Detta endast tio år efter det senaste kriget mot Danmark och 27 år efter att Oldenburg av danskarna avträtts till Ryssland!^{xiv}

Grenadjärbataljonen var tydligen färdigorganiserad den 26 november 1798, eftersom bataljonen denna dag avlöste Stockholms garnison vid vakthållningen på Drottningholm. Denna blev sannolikt ganska betungande eftersom kungen på våren följande år vistades ovanligt länge på Drottningholm, sannolikt till följd av drottningens grossess, och ägnade mycken tid åt exercis med bataljonen. Under våren användes bataljonen också för provskjutning av nya gevärsmodeller.

Höjdpunkten på det kungliga privatgardets korta tillvaro blev deltagandet i det stora "Campement" som ägde rum på ladugårdsgärde i juni månad 1799. Grenadjärbataljonen var förstärkta av grenadjärer från de övriga gardesförbanden och bildade en fältstarkt bataljon under kungens eget befäl.

I augusti användes bataljonen för att ställa i ordning den gamla förfallna rännarbanan invid växthusen, inför det tornérspele som ägde rum där den 27-31 augusti. Grenadjärerna fick också utföra andra arbeten för att man skulle kunna ta emot de väldiga åskådarmassor som nalkades såväl från huvudstaden som från landsorten. Det kan nämnas att krogen på Drottningholm fick en extra tilldelning på 800 kannor brännvin, d.v.s. nära 20 000 liter.

Efter knappt ett år visade det sig att bataljonen var allt för dyr i drift för kungens kassa. Den 30 september 1799 beordrade kungen att förbandet skulle upplösas och manskapet återgå till sina regementen. Manskapet tilldelades också en särskilt kvadratisk minnesmedalj av silver att bäras i mörkrött (frimurarfärgen) band på vänstra bröstet. Medaljen skulle sedan gå i arv till äldste sonen i den medaljerade familjen. Både medaljens utformning

och arvsbestämmelserna torde vara unika i Sverige. Medaljens åtsida pryddes av ett likarmat frimurarkors och frånsidan av texten "Af Gustaf IV Adolf för trogen tjänst 1799". Ett annat och i soldatkretsar högt uppskattat privilegium var att grenadjärerna sin tjänstetid ut skulle få bära de "muntascher" som de på befallning lagt sig till med vid "Konungens Egen Grenadier bataillon".^{xv}

Vakttjänsten

Vad innebar då vakttjänsten? Uppgifterna förändrades naturligtvis genom seklerna och var framför allt beroende på om kungen vistades på Drottningholm eller inte. Ur en order omfattande 26 punkter för "Kongl. Maj:ts Slottet Drottningholm", underskriven av Gustaf IV Adolf den 25 oktober 1800 och uppenbarligen avsedd för Livgardet, framgår vilka uppgifter soldaterna hade.

Revelj skulle slås kl.4 om morgonen och tapto kl. 9 om aftonen framför Vakten. Alla morgnar kl. 5 på morgonen skulle det hållas morgonbön i Corps de Gardet varefter vakten skulle "rangeras". Matsignal skulle ges vid Appolostatyn kl.10 och "½ 9 om aftonen" var det tid för aftonbön. Vakthavande kaptenen skulle alltid finnas i kungens rum eller hans omedelbara närhet. Tillsammans med sina subalternofficerare skulle han varje dag kl. 10 infinna sig i konungens audiensrum för att avrapportera och få order, vanligtvis av kungens vakthavande generaladjutant.

Vaktrunder och patrullering skulle utföras "enligt reglementet" och posterna skulle visiteras minst en gång under varje avlösning av en underofficer. Antalet postställen framgår inte klart men bör ha varit minst åtta. När deras majestäter åt middag "vid China" skulle en särskild grenadjärpost utsättas vid deras Majestäters trappa. Vid dessa tillfällen skulle även de vanliga posterna därstädes vara grenadjärer.

Behov av handräckning med arbete för hovets och slottsteaterns räkning eller för arbete i stallet skulle lämnas till vaktens passfria del och så snart Ståthållaren eller någon "av Hovet" rekvirerade vakt för att arresteras någon skulle denna hjälp genast lämnas. Soldaterna fick inte vistas i "trädgården" och om de hade tjänsteärende där måste de hålla sig på gångarna och inte beträda planteringarna.

Särskilt ansträngande var det när det gavs något "spectacle" på teatern. Då skulle en subalternofficer, en underofficer, en korpral, fyra grenadjärer och 12 musketerare ur den vaktfria delen av förbandet svara för ordningshållningen. Man skulle ordna köer, kontrollera biljetter, se till att ingen satte sig på fel plats och att ingen gick ut och in under pågående

föreställning. ”Sätter någon sig emot vakten och vägrar att lyda, arresteras densamme”.^{xvi} Förutom vakttjänsten förekom även militära övningar vid Drottningholm. Sommaren 1790 förlades och övades hela Lätta dragonkåren (400 man) på Lovön.^{xvii}

Fångar och lantvärnsmän

Pommerska kriget 1807 och Finska kriget 1808-1809 innebar att de militära förläggningarna vid Drottningholm kom att tas i anspråk för mycket skiftande verksamhet. I oktober 1807 utfärdade Ståthållaren en instruktion för bevakning av de franska krigsfångar som hölls inspärrade i Stora kasernen men ur en redogörelse från november samma år framgår att det främst rörde sig om italienska och holländska soldater i Napoleons tjänst. När dessa repatrierades till kontinenten kan inte utläsas.^{xviii}

Under Finska kriget kom Stora Kasernen åter att användas som förläggning för fångar, denna gång ryska sådana. Från maj 1808 fanns ryssar på Drottningholm, de bör tidvis ha uppgått till fler än 500. I september uppgick de fångna officerarna till 38 och underofficerarna till 53 man vilket framgår av att ståthållare Rålamb hade stora problem med att skaffa bränsle till deras inkvartering. Under året spreds fångarna till olika arbeten. Från maj till december arbetade 24 fångar under en sergeant med att bygga Fittja bro och i december sändes 13 ryska underofficerare med 259 man till arbeten i Eskilstuna och Torshälla. De eskorterades av 30 man ur Livregementsbrigadens vargeringskår (reserv). Kvar vid Drottningholm fanns då 326 man, bl. a. generalen Bulatoff. Under hösten 1809 började man utväxla fångarna, t. ex. gavs i november marschorder för en fångeskort till Grisslehamn. Det fanns dock fångar kvar ännu i januari 1810.^{xix}

Den mest tragiske fången i Slottets historia fördes till Drottningholm natten till den 14 mars 1809 med en eskort av 50 kyrassiärer. Det var den avsatte kung Gustav IV Adolf som efter statskuppen inkvarterades i den kinesiska salongen på Slottet. Där vistades han under 11 dagar innan han fördes vidare till Gripsholm, åkande i en täcksläde över Mälarens is.^{xx}

Under krigsåren användes Drottningholm och Lovön även som övnings- och samlingsplats för olika förband. I april 1808 övade fyra batterier ur Svea artilleriregemente på Lovön och i maj inkvarterades en skvadron ur Livregementsbrigadens kyrassiärkår på Malmen, där de fanns kvar under sommaren. I maj drogs även 3:e bataljonen, 418 man, ur Upplands lantvärnsbrigad samman vid Drottningholm. Under sommaren passerade även lantvärn från Sörmland och Värmland på väg till tjänstgöring vid Arméns flotta.

Livdragoner och norrlandsdragoner

Livregementet till häst, som ledde sitt ursprung till Upplands ryttare och som i sin tur uppsattes redan 1536, delades år 1791 i flera olika kårer. En av dem fick namnet Livregementsbrigadens kyrassierkår och kyrassiärerna kom som ovan sagts ofta att göra tjänst vid Drottningholm. År 1815 avlade man sina tunga kyrass, bröstplåtar, och bytte samtidigt namn till Livregementets dragonkår. Kåren kom att bestå av fem skvadroner om bl.a. 101 meniga ryttare vardera. Inom regementet bildades en särskild övningsenhet, den s.k. exercisskvadronen för utbildning av rekryter och unghästar. Det första rekryt- och remontmötet ägde rum på Drottningholm i maj 1817 och från 1822 användes platsen kontinuerligt. Ett nytt ridhus uppfördes sommaren 1825 på samma plats som det gamla, d.v.s. mellan teatern och högvaktsbyggnaden där tennisbanorna nu ligger.^{xxi} En stallbyggnad för exercisskvadronen tillkom 1854 på Malmen. Det ritades av fortifikationsarkitekten Björkman och hade plats för 90 hästar. Samtidigt tillkom en ny förrådsbyggnad.^{xxii}

Från 1828 övades skvadronen i 60 dagar varje år och bestod då fem officerare, fem underofficerare och 45 dragoner. Såväl antalet dagar om antalet soldater kom att öka under seklet. Drottningholm var även plats för andra aktiviteter inom dragonkåren, som befälsmöten och mönstringar. De egentliga regementsövningarna hölls företrädesvis på Ladugårdsgärde. Ändrade utbildningsbestämmelser för kavalleriet innebar ökade krav på kaserner och stallar, vilket ledde till att dragonerna lämnade Drottningholm och den nu ganska slitna kasernen 1881, för att istället flytta in i nybyggda kaserner på Ladugårdsgärde.

Till följd av 1892 års härordningsbeslut utökades Jämtlands hästjägarkår och bytte samtidigt namn till Norrlands dragonregemente. Det beslöts också att regementet skulle lämna sin gamla övningsplats Frösö läger och förläggas till Umeå, där nya kaserner skulle uppföras. I väntan på detta förlades regementets stamrekrytskolor och övrig vinterverksamhet till Drottningholm, helt enkelt därför att där fanns såväl kasern, som stallar, ridhus och lämplig övningsterräng. Officerarna inkvarterades i olika hus på Malmen och byggnaden Svanteberg användes som lokal för regementskansliet. Regementsmötena, sommarövningarna, förlades till Frösön eller till Gustafs socken i Dalarna.

Styrkan vid Drottningholm kom efter något år att uppgå till omkring 150 man. För soldaterna var komforten i den gamla kasernen föga bättre än på Frösön, men hästarna fick det avsevärt bättre. Om inte annat så var klimatet avsevärt mildare.

Till exercisplats fick man utnyttja karusellplatsen och för hästexercisen uppläts Ängsholmens åker på Kårsöns norra del. På Lovön hade man tack vare markägarnas välvilja tillgång till en ypperlig galoppterräng. Man gjorde även täta utflykter till Ladugårdsgärde för att samöva med livdragonerna och norrlandsdragonernas befälsskola som också var förlagd dit. Mäljarvikarna runt Drottningholm gav vidare goda tillfällen till simövningar både med och utan häst.^{xxiii}

I maj 1901 stod kasernen i Umeå färdig och Norrlands dragonregemente lämnade Drottningholm. Kasernen och ridhuset revs 1910.^{xxiv}

Foto Eva Grafström

En minnessten avtäcktes i september 1994 av dåvarande arméchefen Åke Sagrén.

Även Arméns Skjutskola, som var en inrättning för vidareutbildning av infanteriets och kavalleriets subalternofficerare, utnyttjade Drottningholm under några år. Första gången detta inträffade var 1859 varefter man återkom vart annat år fram till 1874. Det sistnämnda året flyttade man till Rosersberg, där tillgången på lämplig terräng för skjutbanor var bättre. Skjutskolan använde flera av byggnaderna intill slottet. Så till vida användes dejuné-salongen i teatern som officersmäss.^{xxv}

Första världskriget kom inte att innebära några särskilda förändringar för högvakten och den övriga militära verksamheten på och omkring Drottningholm. Den allmänna beredskapshöjningen hösten 1939 medförde till en början heller inte några stora åtgärder, men till följd av det tyska angreppet mot Danmark och Norge den 9 april förändrades bilden radikalt.

Vaktstyrkan ur Svea livgarde förstärktes samma dag och posteringar sattes ut vid broarna. Fältregementet I 1 inkallades till beredskapstjänst den 12 april och grupperades till försvar av Stockholm. Broar och tillfartsvägar bevakades och delar av regementet, som hade en fältstyrka om 3.500 man, insattes för försvar av flygfälten Bromma och Barkarby. Regementsstaben förlades till Drottningholm, som låg centralt men relativt skyddat inom grupperingsområdet. Samtidigt löste man uppgiften att försvara monarken som då vistades på Drottningholm. Regementet bibehöll grupperingen till slutet av juni, då man sändes på bevakningstjänst till Jämtland.

Försvaret av huvudstaden övertogs av nyuppsatta lokalförsvarsförband. Under en stor del av beredskapstiden utgjordes sedan högvakten av ett fältstarkt kompani, som följde konungen även när majestätet vistades på t. ex. Tullgarns Slott.^{xxvi} Efter hand som det yttre hotet minskade återgick dock förhållandena till nära nog fredstida former.

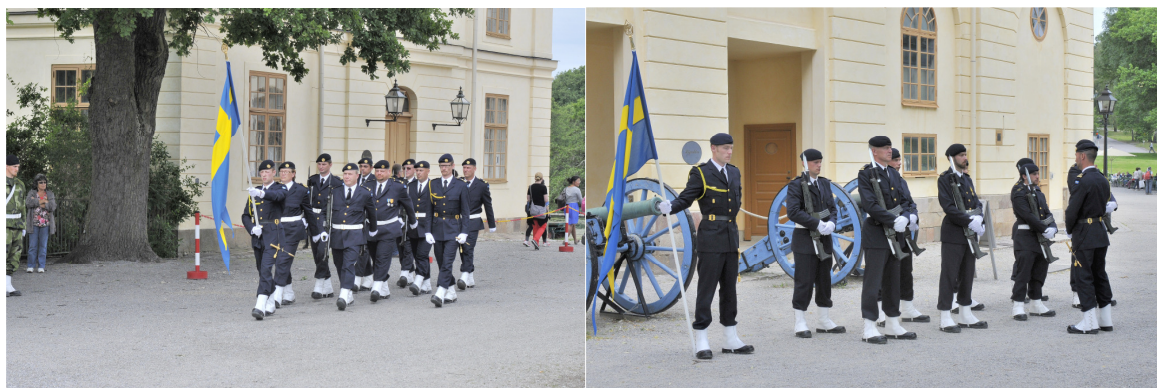

Foto Thomas Eckered

Efter beredskapstiden förekom högvakt vid Drottningholm enbart när kungen vistades där. Under Gustav VI Adolfs tid var detta huvudsakligen under vintern. I och med att kungafamiljen beslutade att använda Drottningholms Slott som ordinarie bostad utökades vaktstyrkan. Vid mitten av 1990-talet början tillkom ordinarie vaktofficerare, ständigt stationerade vid högvakten, förutom det vaktgivande förbandet med chef, ställföreträdare och numera ca. 30 soldater. Den utökade styrkan har också inneburit att den dagliga vaktavlösningen mellan avgående och tillträdande förband som tidigare var en ganska enkel affär, genomförd mer eller mindre i skymundan, nu utvecklats till en större ceremoni som genomförs framför teatern. Några militära övningar bedrivs numera sällan i trakten av Slottet även om sådant förekom ganska ofta fram till 1970-talet. Ronderande vaktpatruller, vaktavlösningar och posterande soldater förblir dock en del av livet och inramningen runt Drottningholms Slott.

-
- ⁱ Slottsarkivet, F IV, Militära handlingar 1753-1834, bunt.
- ⁱⁱ Olausson Magnus, *Den engelska parken i Sverige under Gustaviansk tid*, s. 420, Byggförlaget, Stockholm 2001.
- ⁱⁱⁱ Arvidsson, Catrine *Slottsstallet vid Drottningholm*: i Kulturvärden nr 4 1997.
- ^{iv} Ibid.
- ^v Klemming. S. 27.
- ^{vi} Ibid.
- ^{vii} Hegardt, s. 29.
- ^{viii} *Svenska telegrafverket*, 3:e bandet, Den optiska telegrafens historia i Sverige 1794-1881, s. 35, s. 92, s. 100.
- ^{ix} Mothander, C. *Konungens Egen Grenadier Bataillon* i: Armémusei årsbok XIII, 1952, s. 67 f.f.
- ^x Krigsarkivet, Slotts- och fästningsplaner, Drottningholm nr 2.
- ^{xi} Slottsarkivet, F IV, Militära handlingar 1753-1834, bunt.
- ^{xii} Hegardt, s. 62.
- ^{xiii} Cronenberg. A. *Umeås blå dragoner*, Umeå 1994, s. 84.
- ^{xiv} Warfinge, Svante *Uniform för Konungens Egen Grenadier Bataillon* i: Armémusei årsbok” nr XXXIV, 1973-74, s. 100-101.
- ^{xv} Mothander, s. 80-83.
- ^{xvi} Slottsarkivet, F IV, Militära handlingar 1753-1834, bunt.
- ^{xvii} Ibid.
- ^{xviii} Ibid.
- ^{xix} Ibid.
- ^{xx} Braunerhjelm, A *Kungl. Livregementes till häst historia*, fjärde delen, Uppsala 1915, s. 16.
- ^{xxi} Krigsarkivet, Slott o fästningar, Drottningholm 4 a.
- ^{xxii} Ibid. 5 a och b, 6.
- 20 Cronenberg, s. 85.
- ^{xxiv} Ibid. S. 84
- ^{xxv} Holmberg, Björn *Arméns förband, skolor och staber*, Luleå 1993, s.64.
- ^{xxvi} Svea livgardes historia